

BRESLELE MEȘTEȘUGĂREȘTI DIN HAȚEG

de BENIAMIN BASA

Situat în colțul nord-estic al Țării Hațegului, orașul Hațeg era cunoscut în evul mediu ca un important târg în care, alături de comerțul cu cereale și vite, s-au dezvoltat o serie de meșteșuguri.

În evoluția sa istorică, orașul s-a bucurat de o situație deosebită, fiind scutit de sarcinile iobăgiei în calitate de cetate regală și sediu al districtului, apoi de „opid fiscal“, în 1669, cu o magistratură autonomă și, începând cu 1764, ca oraș grăniceresc.

Potrivit unei conșcripții din anul 1754, două treimi din populația orașului erau *libertini*, iar o treime o constituiau *inquilinii* și nobilii. Sînt menționate doar șase familii de iobagi cu sesiile și casele lor¹. Populația orașului era constituită, în majoritate, din români, care, pe lângă practicarea meșteșugurilor, se ocupau și cu agricultura într-o oarecare măsură. Meșteșugurile care predominau erau olăritul, cizmăritul și cojocăritul. În anul 1777 sînt menționați 29 de cizmari și 20 de cojocari avînd breslele lor².

Scurt istoric al breslelor din Hațeg Spre deosebire de alte târguri și orașe în care populația românească era împiedicată de la învățarea și exercitarea meșteșugurilor în cadrul breslelor, mai ales al celor săsești, în Hațeg au luat ființă breslele românești : a cizmarilor și cea a olarilor.

Mai veche este breasla cizmarilor, înființată prin privilegiul acordat de principele Transilvaniei Mihail Apafi la 13 octombrie 1672. Organizarea și funcționarea breslei au fost reglementate pe baza celor 21 de articole cuprinse în diplomă. Acestea prevedeau, printre altele, ca nimeni să nu poată lucra în oraș afară de cizmarii principelui, ai domnilor și membrii țehului, celor particulari fiindu-le permis să lucreze numai pentru casă, dar fără ucenici și calfe. Articolul 20 preciza că nu se pot aduce și vinde materiale și piele în Hațeg, în afară de cele aduse prin vămile Transilvaniei, și numai de origine turcească.

Articolul 21 prevedea că la târgul săptămînal nu poate cumpăra nimeni înaintea maiștrilor, piei, talpă și alte materiale. Diploma reglementa o situație existentă : „practicarea meșteșugurilor și a negustoriei se exer-

¹ Paul Olteanu, *Schiță monografică a oppidului Hațeg*, în „Transilvania“, 1892, p. 244.

² *Ibidem*, p. 246.

cită pe piață de anumiți măeștri... ale căror obiceiuri și practici nereglementate s-au cuprins în acele articole de diplomă"¹. Inventarul breslei cizmarilor se păstrează aproape în întregime la Muzeul regional Deva. Au fost achiziționate: protocolul breslei, lada breslei și unele unelte, tabla și stampila breslei. Steagul breslei cizmarilor, împreună cu al breslei olarilor din Hațeg, se află la muzeul Brukenthal din Sibiu.

Breasla cizmarilor producea încălțăminte pe care o desfăcea în târgurile mai apropiate sau mai îndepărtate, în special cizme bărbătești și cizme femeiești, pe care le purtau țărăncile române, unguroaice și săsoaice.

Breasla olarilor a luat ființă cu un veac mai târziu, deși exista la Hațeg o veche tradiție a olăritului țărănesc. Această breaslă a fost înființată în prima jumătate a secolului al XVIII-lea prin diploma acordată de Carol al VI-lea la 3 iunie 1730². Obiectele care alcătuiesc inventarul breslei olarilor au intrat, de asemenea, în colecțiile Muzeului regional Deva, și anume: originalul diplomei, scris pe pergament și având pecetea atârnată³, caietul cu numele olarilor⁴, cartea de judecăți și pedepse⁵, lada breslei⁶, tabla⁷, unelte⁸, oale⁹, stampila breslei¹⁰ și roata olarului¹¹.

Ambele bresle au dăinuit pînă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Mai puternică a fost însă breasla olarilor, pentru că și tradiția olăritului era mai veche și mai puternică în Hațeg.

Olarii din Hațeg produceau vase roșii nesmălțuite, în special, oale mari, decorate cu brînă alveolară de o veche factură. Și în zilele noastre se mai lucrează în acest centru vase: producția este însă redusă. Marfa se vinde chiar în orașel, la târguri sau la cooperative de desfăcere¹².

După cum s-a mai arătat, breslele din Hațeg se numără printre puținele bresle românești din Transilvania. În cadrul celorlalte bresle, în special în cele săsești, meșterii de alte naționalități, mai ales românii, pătrundeau cu greu, nu atît dintr-un exclusivism național, cît, mai ales, datorită tendinței meșterilor de a se apăra de concurență¹³. Breslele din Hațeg s-au dezvoltat pe linia evoluției celorlalte bresle din Transilvania.

¹ N. Iorga, *Un oraș românesc în Ardeal. Condica Hațegului 1725—1847*, București, 1941, p. 106.

² Lucrările care amintesc de breasla olarilor din Hațeg menționează greșit data întemeierii ei. Astfel, Paul Olteanu în lucrarea citată (p. 248) menționează anul 1713; P. Stahl și P. Petrescu în *Ceramica smălțuită din Transilvania* (vezi *Studii și cercetări de istorie a artei*, nr. 1—2/1956, p. 60, informație subsol) menționează anul 1672, adică anul întemeierii breslei cizmarilor.

³ Muzeul regional Deva, nr. inv. 11643. Originalul diplomei este foarte uzat și cu greu poate fi citit. Descifrarea este ușurată de o copie de mai târziu, păstrată împreună cu diploma. Conținutul ei este asemănător cu al diplomei cizmarilor.

⁴ *Ibidem*, nr. inv. 11646 (*Liber coatis* (sic!) *de nomine figulorum Anno 1777 die 16 + ta, jenuarii*). Toate obiectele sînt expuse în expoziția muzeală — secția feudală).

⁵ *Ibidem*, nr. inv. 11647.

⁶ *Ibidem*, nr. inv. 11641.

⁷ *Ibidem*, nr. inv. 11642.

^{8—11} *Ibidem*, vezi nr. inv. 11649, 11674, 11677, 11687.

¹² B. Slătineanu, P. Stahl, P. Petrescu, *Arta populară din Republica Populară Română. Ceramica*, E.S.P.L.A., Buc., 1958, p. 193.

¹³ Ștefan Pascu, *Mestșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, Ed. Academiei R.P.R., 1954, p. 264.

Ele au fost organizații închise ale micii producții de mărfuri, devenind din ce în ce mai mult instrumente în slujba unei minorități, cea a meșterilor patroni care se îmbogățeau prin exploatarea ucenicilor și a calfelor.

Tendința de a menține mica producție de mărfuri a constituit o frână în calea dezvoltării forțelor de producție. Prin înlăturarea concurenței, breslele împiedicau perfecționarea tehnicii și diviziunea muncii, jucând astfel un rol reacționar. Acest proces se petrece și în cadrul breslelor din Hațeg.

În evoluția lor putem urmări două perioade: prima, pînă la revoluția din 1848, caracterizată printr-o dezvoltare accentuată, mai ales la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, și a doua perioadă, de după 1848, perioadă în care breslele intră în faza de descompunere. Fiecare din aceste perioade din viața breslelor se caracterizează prin anumite trăsături care, bineînțeles, nu constituie linii de demarcație strictă între cele două etape. Astfel, fenomene ale primei etape, aspecte ale acestora, evaluate și adaptate noilor condiții economice de după revoluția burghezo-democratică din anul 1848, continuă pînă în pragul dispariției breslelor. De asemenea, multe fenomene caracteristice epocii de pînă la 1848 se accentuează în secolul al XIX-lea, îndeosebi în a doua jumătate a acestui secol, devenind mai acute, fără să-și schimbe esența, ci numai forma și ca atare nu pot fi privite ca fenomene noi. Pe de altă parte, fenomene caracteristice fazei ultime întîlnim și în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Situația breslelor pînă la 1848 În această perioadă, breslele urmăresc îndeosebi aplicarea clauzelor restrictive ale statutelor, în vederea înlăturării concurenței.

Una din metodele cele mai la îndemînă pentru evitarea concurenței era limitarea numărului ucenicilor pe care putea să-i angajeze un meșter. În scopul împiedicării angajării ucenicilor, meșterii breslelor din Hațeg s-au folosit de diferite mijloace, ca: perceperea unor taxe mari la intrarea în ucenicie, tratamentul prost și un regim sever de pedepse, chiar și pentru motive banale, prelungirea termenului de ucenicie și condiții grele la sfîrșitul anilor de ucenicie („ieșirea ca fecior” — calfă).

Pentru a scăpa de concurență, dușmanul cel mai puternic al breslelor, meșterii împiedicau însușirea meșteșugului de către tineri, punînd taxe tot mai sporite la intrarea în ucenicie. Această măsură lovea în copiii oamenilor săraci, mai ales ai țaranilor, care nu puteau suporta cheltuielile, fiind nevoiți uneori a da maistrului cîte o bucată de pămînt arabil pe acest termen, ca zălog.

Contractele încheiate la angajarea ucenicilor în breasla olarilor prevedeau taxe de angajament care variau între 3 și 10 florini. La intrarea în meșteșugul cizmăriei, de pildă, „copilul lui Ion Sălăjan plătește maistrului Teodor Munteanu 6 florini și o ferie de vin¹.

Același maistru a angajat în 1838 un alt ucenic cu 6 florini și 4 cupe de vin. Un alt „inaș” (ucenic. — *N.N.*) plătește la țeh adălmaș 9 florini și o ferie de vin². Între anii 1839 și 1869 s-au angajat abia 41 de ucenici.

¹Muzeul regional Deva, Protocolul breslei cizmarilor, f. 5 (O ferie de vin are capacitatea de 10 litri).

² *Ibidem*, f. 12.

Tot la intrarea în ucenicia cizmăriei, meșterul cerea și o taxă pentru cumpărarea pieilor de lucru, așa cum reiese din contractul încheiat și protocolul breslei cizmarilor, la 18 august 1846, între meșterul Teodor Cocioabă și văduva lui Mihail Dumitrescu, care-și angajează băiatul la meșteșug, obligându-se a suporta toate cheltuielile pentru învățătura fiului său și a da meșterului bani pentru cumpărarea pieilor de lucru.

Ucenicii angajați erau supuși unui tratament dur. Între angajat și patron se stabileau raporturi de slugă-stăpîn. Patronul era obligat să întrețină cu hrană și îmbrăcăminte ucenicul și să-i dea învățătura „după cum se cere”. Unele contracte de angajare prevedeau că „întîmplîndu-se să nu fie băiatul de-ajuns de învățat, atunci se îndatorește numitul maistru a-i plăti toată pierderea timpului”, dar aceasta nu se prea întîmpla, ci, mai degrabă, orice manifestare de protest, de nesupunere a ucenicului era considerată o pagubă adusă maistrului și plătită de părinții celui angajat. Se întîlnesc și cazuri în care conducerea breslei interzicea unui maistru „de a mai căpăta inăș pentru învățătura”¹. Toate acestea dovedesc lipsa de preocupare a patronilor pentru instruirea temeinică a ucenicilor. Aceștia erau folosiți la munci particulare în casa maistrului, iar meseria mai degrabă o „furau”. Ucenicilor li se aplica și un sever și umilitor regim de pedepse, chiar pentru motive neînsemnate și abateri de mică importanță.

Un alt mijloc de a împiedica angajarea ucenicilor era prelungirea termenului de ucenicie. Sporirea anilor de ucenicie nu se datorește unor necesități de ordin tehnic — însușirea mai temeinică a meseriei — ci îndeosebi unor interese egoiste ale meșterilor, de a-și însuși în mod gratuit și cît mai multă vreme, forța de muncă a ucenicilor.

Timpul obișnuit de ucenicie era stabilit la trei ani, dar varia între trei și șase ani. Cîteva cazuri: Sîntămărianu Alexandru este dat la învățătura de „oale roșii” pe timp de cinci ani, Mărcuș Deneș pe patru ani, tot la „învățătura senatului de oale roșii”, iar maistrul de olari Ianoș Albulesc ia la învățătura de „maiștrii de oale” pe loja Popescu cu termen pe șase ani. Cazuri similare le găsim și în breasla cizmarilor, unde se fac angajări ce depășesc cu mult cei trei ani obligatorii². În anii 1838 și 1846, angajările în cele două bresle s-au făcut pe termene variînd între trei și patru ani și jumătate.

La sfîrșitul perioadei de ucenicie, cînd se făcea trecerea în categoria calfelor, o serie de noi greutăți și piedici erau puse în calea ucenicilor. Taxa de emancipare, de pildă, era de 9 florini și o ferie de vin. Se întîmpla, nu rareori, ca unii ucenici, neputînd plăti taxa de emancipare, să nu fie declarați calfe și astfel erau obligați să rămînă și mai departe ca ucenici, atît timp cît socoteau patronii, care plăteau apoi taxa amintită³. În afară de aceasta, se plătea și „paharul de tovărășie”, adică masa care se da de către noua calfă, tot 9 florini și o ferie de vin. La „slobozirea ca ficior”, maistrul era obligat a-i da acestuia un rînd de haine. Cînd intra în rîndul

¹ Muzeul regional Deva, Cartea de judecări și pedepse a breslei olarilor, nr. inv. 11647.

² *Ibidem*, Protocolul breslei cizmarilor, f. 12.

³ *Ibidem*, f. 5.

calfelor, tînărul trebuia să prezinte o probă. Cei care ieșeau de la „învățătura de oale roșii“ erau obligați a face un cuptor de oale roșii, drept „probă de slobozenie“. La fel, la ieșirea din ucenicie, cizmarii erau obligați să prezinte ca probă de slobozenie o pereche de cizme¹. După ce ucenicul îndeplinea aceste condiții, intra în rîndul calfelor sau „feciorilor“.

În cadrul breslelor din Hațeg, la expirarea anilor de lucru, tironul (calfa) era obligat să servească un timp oarecare, de obicei un an, la maistru cu plata de 30 florini, din care o parte trebuia să intre în casa breslei². Salariul unei calfe era la bunul plac al patronului. Calfa putea fi salariată cu ziua, cu săptămîna sau cu bucata.

În afară de acest salariu, ea nu putea avea un cîștig suplimentar și nu avea voie să țină atelier în afara casei meșterului său. Așadar, libertatea de a dispune de forța sa de muncă era doar teoretică, deoarece, în cazul calfelor, acționează constrîngerea economică și chiar cea extraeconomică a maistrului într-un mod asemănător cu ceea ce se întîmplă cu muncitorul în societatea capitalistă³.

Ziua de lucru ajungea la 10—12 ore, iar vara, din zori și pînă-n asfințit. Folosindu-se de situația de patron pe care o avea în breaslă, meșterul obliga calfa, atît timp cît se afla în serviciul său, să-i ofere supramunca⁴.

Piedici grele erau puse și cu ocazia confecționării lucrării de măiestrie. Pregătirea capodoperei se făcea în casa maistrului, sub supravegherea acestuia. Lucrarea de capodoperă consta — după cum s-a mai arătat — din confecționarea unui cuptor de oale roșii sau a unei perechi de cizme. Ea era prezentată unei comisii, alcătuită din „tehmeșter“ și cîțiva maiștri. Aceștia hotărau că „s-a judecat de bună și așa, de astăzi înainte poate ca fiește ce maistru a lucra, numai în afară de aceea, are de legăturală a se ținea, ca la termenul numit să plătească restanța de 15 fl. și 3 ferii de vin“⁵. Pentru orice greșeală în timpul lucrului se adăuga o taxă la aceea pentru capodoperă. Calfa era apoi obligată să facă cinste cu 1—2 vedre de vin și să dea masă și băutura meșterilor care supravegheau lucrarea și o aprobau. În cele din urmă, primea „carte de eliberare“. Erau cazuri în care nu se acorda această carte⁶.

În afară de acestea, trăgea greu în cumpănă și moralitatea calfei. În cazul unor abateri cît de ușoare, calfei i se aplicau pedepse constînd în amendă sau excludere. Pentru „nesusținerea orînduiei țehului“ se aplica o amendă de 50 creițari; pentru „lucru în casă străină“ o amendă de 2 florini⁷. Amenzile se aplicau și pentru alte motive, ca neprezentare la priveghiu atunci cînd murea un maistru etc. De multe ori se iveau neînțelegeri între calfă și patron, pricinile dintre ei ajungînd în fața judecării breslei.

¹ Muzeul regional Deva, Protocolul breslei cizmarilor, f. 33.

² *Ibidem*, Protocolul breslei olarilor, nr. inv. 11643.

³ Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 272.

⁴ *Ibidem*, p. 288.

⁵ Muzeul regional Deva, Protocolul breslei cizmarilor, f. 15.

⁶ *Ibidem*, f. 39—40.

⁷ *Ibidem*, Cartea de judecăți și pedepse a breslei olarilor.

Breslele, ca organizații închise, căutau să împiedice, prin orice mijloace, intrarea străinilor în breaslă. După ce era admisă capodopera calfei și toate celelalte condiții împlinite, calfa își făcea intrarea în breaslă „ca meșter tînăr”. Cu prilejul intrării în breaslă trebuia să plătească o nouă taxă de 10—23 florini și o ferie de vin¹. Pe lângă taxa de intrare se cerea și plata unui ospăț. Ospetele se făceau, atît la intrarea în breaslă a unui meșter, cît și cu prilejul fiecărei adunări a breslei. Ele erau destul de costisitoare. Iată socoteala unui ospăț al breslei cizmarilor care a ținut două zile (22—23 iulie 1842)².

pentru 13 ferii de vin	18 fl.	12 cr.
la arindaș (cel care se ocupă cu organizarea) pe 7 ferii	11 fl.	40 cr.
la arindaș pe 4 cupe de vinars (țuică)	3 fl.	12 cr.
la țigani (lăutari)	6 fl.	
Total :	38 fl.	64 cr.

La mutatul tăblii de la un țehmeșter la altul (tabla breslei o ținea starostele și se muta o dată cu schimbarea acestuia) se plătea iarăși pentru băutură și se făcea „petrecanie cu țiganii” (lăutari). Din banii breslei se făceau uneori cheltuieli netrebuincioase și fără știrea tuturor membrilor, la aceste cheltuieli participînd doar cei în strînsă legătură cu conducerea. Conducerea breslei repartiza în mod neegal, nejust și contribuțiile bănești pe care trebuiau să le dea meșterii³.

Pentru diferitele pricini ivite între maiștri, aceștia erau pedepsiți cu amendă de către conducerea alcătuită dintr-un staroste și cîțiva meșteri influenți. Și meșterilor li se aplicau amenzi pentru „neținerea rînduiei”, chiar și pentru neprezentarea la priveghiu. În cazul nerespectării pedepsei cu amenda, aceasta se agrava, maistrul fiind „lipsit de masa cînstitului țeh și oprit de la meșteșug”⁴.

Pentru același motiv, unor maiștri ai breslei olarilor li s-a interzis „a lăsa la cuptor feciorii” pînă la împăcarea cu țehul și li s-a impus plata unui florin. Alte pedepse erau date pentru „vătămări aduse țehului” sau pentru „rușinarea unuia dintre frați”⁵. Pedepsele nu se aplicau tuturor, rudele celor din conducere fiind protejate și chiar scutite⁶. Piedicile puse la intrarea în breaslă au avut ca urmare, firește, o scădere a numărului maiștrilor. Protocolul breslei olarilor cuprinde o listă cu 57 de maiștri, membri între anii 1821 și 1872. Dintre aceștia au intrat în breaslă, în perioada 1821—1856, un număr de numai 31 de maiștri. La fel, breasla cizmarilor număra pentru aceeași perioadă doar 14 membri.

Lupta împotriva calfelor și teama de concurență au făcut ca numărul membrilor breslei să fie din ce în ce mai limitat, în interesul meșterilor care

¹ Muzeul regional Deva, Protocolul breslei cizmarilor, f. 10.

² *Ibidem*, f. 6.

³ *Ibidem*, Protocolul breslei cizmarilor, f. 39—40.

⁴ *Ibidem*, Cartea de judecăli și pedepse a breslei olarilor.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, Protocolul breslei cizmarilor, f. 39—40.

se îmbogățeau din exploatarea calfelor și a ucenicilor. În același timp se urmărea și limitarea producției.

Limitarea producției nu se făcea în sens cantitativ — căci lărgirea pieței cerea, dimpotrivă, cantități mari de mărfuri — ci în sensul interzicerii lucrării unor produse variate și în sensul limitării producției numai în cadrul breslei. Limitarea producției era o măsură care, alături de altele, constituia constrângerea de breaslă. Ea înseamnă împiedicarea perfecționării tehnice și a inovației, deci o specializare îngustă.

Meșterii breslei olarilor din Hațeg, spre deosebire de alte bresle de acest fel, săsești sau ungurești, nu aveau voie să producă vase smălțuite, ci numai „vase roșii“. Cu toate acestea, ei produceau și „oale verzi“, adică smălțuite. Interzicerea de a produce și altfel de vase era o piedică în calea inovațiilor; această uniformizare împiedica totodată concurența. În privința limitării lucrului numai în cadrul breslei, calfelor, „feciori“, de olari le era interzis, sub pedeapsa cu amendă, „de a lucra în case străine“¹.

Astfel, „feciorul“ de cizmar Gergely s-a globit (amendat) pentru că a îndrăznit a lucra în loc străin, unde nu a fost țeh, cu 5 fl.².

Lărgirea pieței a făcut ca breslele să fie antrenate într-o intensă activitate negustorească, în scopul satisfacerii cerințelor crescînde. Dar, în calea comerțului liber pe care măștrii patroni îl exercitau, conducerea breslei venea cu anumite restricții. Astfel, breasla olarilor interzicea comerțul cu alte vase în afara celor ce se produceau în breaslă. De asemenea, breasla cizmarilor impunea aceleași restricții pentru vînzarea produselor. Pentru desfacerea mărfurilor din afară se încasau taxe mari. Așa, de pildă, s-a încasat de la un meșter străin „10 fl. pe anul 1842, să fie slobod a vinde cizme în țirgul Hațegului și rămîne în voie a ședeia în Hațeg pînă an la Sîntămărie“³, fiind din altă localitate.

Dezvoltarea negoțului a intensificat exploatarea în sînul breslelor. Concurența și lărgirea pieței amenința tot mai puternic situația meșterilor, dar lupta împotriva concurenței a menținut breslele ca niște organizații închise.

Situația breslelor în începutul secolului al XIX-lea, perioada de după 1848 nomia de schimb se intensifică tot mai mult, cerințele pieței cresc din ce în ce. Ele nu puteau fi satisfăcute de bresle decît într-o măsură neînsemnată. Dezvoltarea forțelor de producție și a relațiilor capitaliste a făcut ca breslele să decadă, mai ales după revoluția burghezodemocratică din 1848, cînd industria a început să împingă meseriile pe plan secundar. În aceste condiții noi, breslele au continuat să rămîna organizații de castă, ducînd la frînarea dezvoltării forțelor de producție. În sînul lor s-a accentuat însă, tot mai mult, diferențierea economică.

Dificultățile create la intrarea în breaslă, taxele mari, condițiile grele de promovare în rîndul măștrilor, exploatarea ucenicilor și calfelor continuă să se mențină și în noile condiții, în care acestea se accentuează, devin mai acute, manifestîndu-se ca fenomene ale unei crize tot mai adînci.

¹ Muzeul regional Deva, Carte de judecăți și pedepse a breslei olarilor.

² *Ibidem*, inv. 11685, Protocolul breslei cizmarilor.

³ *Ibidem*, Protocolul breslei cizmarilor. f. 5.

După 1848, primirea în ucenicia de breaslă se face mai greu; pe măsură ce procesul de descompunere a breslelor se adâncește, se înregistrează și creșterea numărului anilor de ucenicie. Astfel, dacă între 1838 și 1846 angajările se făceau pe termen variind de obicei între 3 și 4 ani și jumătate, în intervalul cuprins între 1871 și 1873, numărul anilor crește la 6.

Piedicile puse la intrarea în breaslă au avut ca urmare o scădere a numărului maștrilor. Amintitul protocol al breslei olarilor cuprinde lista cu 57 de maștri, între 1821 și 1872, dintre care au intrat ca tineri maștri în

1856	7 inși
1863	7 inși
1866	6 inși
1867	6 inși
1872	5 inși

cea ce înseamnă o scădere a numărului membrilor pe an ce trece. Mai mult, prin protocolul din 1861 al breslei olarilor se pun restricții împotriva „celor care ar vinde meșteșugul la alții... și să fie globiți cu 3 fl. și 30 cr. iar de nu, să fie scoși pe toată viața”.

În schimb, înlesnirea intrării în breaslă, acordată fiilor sau rudelor maștrilor, ne arată că de aici nu mai e mult pînă la transformarea calității de patron în calitate ereditară, așa cum o întîlnim în capitalism.

Tot în cadrul acestui proces de transformare, merit să ducă la descompunerea breslelor, are loc și decăderea micilor meseriași, accentuarea dependenței acestora de alți maștri care se îmbogățesc tot mai mult, îndeosebi din vânzarea produselor. Primii sînt siliți, fie să-și concedieze calfele și ucenicii, fie să-i țină ascunși, încercînd astfel să facă față concurenței.

Comerțul liber în țîrg era împiedicat și în această perioadă. „Maștrii care voiesc a se neguțatori cu alt meșteșug, se vor globi cu 2 fl. pe an”¹. Dacă vreun maistru „voiește a se neguțatori cu alte vase și anume ulcioare sau alte vase, așa cu voia tuturor s-a hotărît ca fiește care, care se neguțătorește să plătească pe tot anul 2 fl. v.a.”². Cu toate aceste restricții, numărul celor care fac comerț cu vase crește în 1861—1862 la 18.

Meseriașul ajunge dator față de patron, care-i furnizează materia primă. Din această cauză și prețul va fi dictat de patron.

Pentru a satisface comanda și cerințele mereu crescînde, breslele nu vor mai proteja limitarea timpului de lucru și vor lucra nelimitat.

Agravarea inegalității economice și sociale duce la o ascuțită luptă de clasă între ucenici și calfe, pe de o parte, și maștrii patroni, pe de altă parte. Aceste antagonisme se accentuează în perioada de descompunere a breslelor.

Într-un memoriu al unui meșter cizmar se arată abuzurile conducerii și ale unor membri care „își fac de cap”. „...Cum pot fi membri ai țehului — întrebă el — asemenea indivizi care nici nu-și exercită meșteșugul și totuși aceștia sînt scoși de sub orice sarcini; pe lîngă asta, ei au cel mai

¹ Muzeul regional Deva. Protocolul breslei olarilor, (1861).

² *Ibidem*, ian. 1862.

mare drept cu ocazia ședințelor țehului, aducînd acuze împotriva adevăraților meșteri. Omul liniștit niciodată nu ajunge să ia cuvîntul ca să-și spună necazul”¹.

Pe de altă parte, se accentuează diferențierea dintre maștrii breslași și calfe. Tendința calfelor este de a se elibera din cătușele sistemului de breaslă, de a lupta împotriva îngrădirii exercitate de breaslă. Această tendință are ca urmare faptul că breslele din Hațeg sînt nevoite să acorde concesiuni unor calfe, ca dreptul de a lucra pentru un anumit timp și în anumite condiții pe cont propriu. Astfel „în casa țehmeșterului fiind cinstitul țeh adunat, s-a hotărît precum că Voina Iosif cismalegen (calfă de cizmar — în limba maghiară — *N.N.*) să aibă slobozenie într-un an de zile a lucra pe seama sa un chip de remek (capodoperă — în limba maghiară — *N.N.*) și să se adauge și aceasta ca să se poarte omeneste, cu cinste către fieștecare maistor, altminteri de va avea vreo purtare slabă, de cum ca să se primească ca maistor, dar nici de a lucra nu s-o îngădui, iară la împlinirea anului să se plătească după hotărîri”².

Slobozenie de a lucra două piei într-un an pe seama lor se dă și unor ucenici, cu obligația ca aceștia să dea adălmaș breslei o ferie de vin și taxa de cîte 9 florini³. Conflictetele dintre meșteri și calfe erau aduse, și în această perioadă, în fața adunării breslei. Astfel, la adunarea breslei cizmarilor din 30 ianuarie 1848 un „meșterlegény (calfă)... a venit cu ponoslu” (ceartă, aici : plîngere). El lucruse cu maistrul său un an de zile, săptămîna cu 50 cr. Patronul nu a vrut să-l plătească decît pe 9 luni, susținînd că vreme de 3 luni de zile calfa a lipsit de la lucru. Adunarea dă cîștig de cauză patronului⁴.

În condițiile tot mai grele de muncă și de existență, lupta între meșteri și calfe se ascute. Calfele trec de la refuzul de a lucra, de la fuga de la locul de muncă, de la nerespectarea restricțiilor de breaslă, la forme mai active de luptă⁵.

Este grăitor cazul ucenicului Silaghi Ionaș, care „s-a înștiințat la țeh cu rugarea că ar fi fost zogonit (izgonit — *N.N.*) de maistrul său Kalmár Iosif”. Ucenicul cere conducerii breslei să cerceteze „pentru ce l-a zogonit, fiindcă avea numai un scurt timp pînă la slobozirea lui din serviciu”⁶.

În urma acestei plîngerii, maistrul este convocat în fața breslei, dar refuză a se prezenta, zicînd că „nu are nimeni putere a hotărî peste servitorul său și să poftască să fie pedepsit căci va știe el ce să facă”. A se observa cum contradicția dintre patron și ucenic iese și mai mult în evidență. În timp ce ucenicul se răzvrătește împotriva tratamentului pe care îl aplică patronul, acesta continuă să-l considere ca pe servitorul său. Ucenicul stăruie în a cere pedepsirea maistrului care l-a alungat și „și-a luat răzbunare cu bătaie”. Sentința breslei cizmarilor, dată în acest

¹ Muzeul regional Deva, Protocolul breslei cizmarilor, f. 40.

² *Ibidem*, f. 13.

³ *Ibidem*, f. 12.

⁴ *Ibidem*, f. 14.

⁵ C. Gölöner, *Contribuție la istoricul luptei calfelor în timpul absolutismului austriac (1849—1860)*, în „Studii” 4/1958, p. 133.

⁶ Muzeul regional Deva, Protocolul breslei cizmarilor, f. 43.

caz la 13 iulie 1863, pedepsește tot pe ucenicul Silaghi Ignat, care „s-a pus în ceartă contra maestrului Kalmán Iosif, la arest în casa țehului pe 5 nopți, unde în toată duminica seara are să se înștiințeze la domnul țeh meșter și dimineața după slobozie cu semn de scrisoare la maestrul său Iosif Kalmár; care sentință s-a publicat înaintea țehului cu aceea adăugare să se roage înaintea țehului de iertare și să sărute mîna la maistrii străini”¹.

Împotrivirea fățișă a ucenicului este socotită ca „purtare necuviincioasă și grosolanie”. Stăpînul său, meșterul Kalmár Iosif, nemulțumit de sentința dată, acuză pe ucenic de a-i fi stricat două piei de bivoli, iar conducerea breslei îi aplică din nou pedeapsa de 3 zile arest și amenda de 15 florini. Ucenicul, făcînd plîngere magistratului opidan, i se reduce pedeapsa la 3 florini despăgubire și 3 nopți arest. Intervenția în cauză a magistratului nemulțumește conducerea breslei, care înaintează o reclamație „Înaltului scaun regesc”, cerînd „să rămînă neschimbată pedeapsa hotărîită și totodată de a sîntui Sfatul orășenesc... să nu se amestece în lucrurile ce nu țin de competența lui, și pe cît posibil, cîntea și prestigiul corporației noastre care are un statut, să nu fie atinse”².

Lupta fățișă și ascunsă a calfelor și ucenicilor împotriva exploatării exercitate de patroni era totuși spontană. Aceștia revendicau îmbunătățirea condițiilor de lucru și a salariilor, fără a-și propune desființarea organizațiilor de breaslă; doar o mică pătură era însuflețită de această revendicare burgheză antifeudală. F. Engels, referindu-se la situația calfelor în evul mediu, arată că „pentru moment se găseau în afara societății oficiale și... prin condițiile lor de viață se apropiau de proletariat atît cît era cu putință, ținîndu-se seama, pe de o parte, de stadiul la care ajunsese industria, iar pe de altă parte, de privilegiile breslelor”³. Această situație se evidențiază cu atît mai mult în condițiile dezvoltării relațiilor capitaliste. Neavînd însă o conștiință de clasă, calfele și ucenicii nu puteau fi o pătură cu adevărat revoluționară. Cu toate acestea, lupta lor împotriva exploatării patronilor a însemnat o breșă puternică în sistemul de breaslă feudal. Aceasta dovedea criza în care intraseră breslele în secolul al XIX-lea, criză care se accentuează mai ales după revoluția burghezo-democratică din 1848, care a adus după sine profunde transformări și în viața social-economică a Transilvaniei.

Însuși statul a intervenit prin legea din 1 ianuarie 1852, dînd o grea lovitură îngrădirilor de breaslă. Dispozițiile legii industriale din acest an cereau organizațiilor meșteșugărești statute pe baze noi, aprobate de stat. Prin modificarea statutelor de breaslă au fost desființate toate vechile piedici și îngrădiri de breaslă care împiedicau dezvoltarea capitalismului.

Consecințele legii se răsfrîng și asupra breslelor din Hațeg, a căror funcționare va fi dirijată de sfatul orășenesc, prin acordarea autorizației de funcționare, cu condiția prezentării noului statut și a unor taxe. Magistratul Hațegului „observînd cum că cu toate că corporațiunile de olari

¹ Muzeul regional Deva, Protocolul breslei cizmarilor, f. 47.

² *Ibidem*, f. 47.

³ F. Engels, *Războiul țărănesc german*, ed. a III-a, București, 1958, p. 43.

sub numele de țehuri, prin legea pentru libertatea de industrie s-au șters, totuși aceste corporațiuni se mai adună¹, le obligă să se supună dispozițiilor. Corporația răspunde că se adună¹ numai de 4 ori pe an pentru a contribui fiecare cu o sumă de 40 florini din care se ajută între ei, mai ales în caz de înmormântare.

La fel, și în privința breslei cizmarilor, magistratul orășenesc își asumă dreptul de control, refuzînd, prin hotărîrea din 18 oct. 1863, recursul breslei prin care aceasta încearcă să-și justifice existența².

Statul, prin ordinul Ministerului de Comerț și Industrie, cere corporației olarilor (termenul de breaslă sau țeh nu mai apare în acte) să înainteze „un conspect despre toți învățăceii care au frecventat oarecare școli și se află în etate pînă la 15 ani și sînt adoptați la oarecare maestru pentru frecventarea meseriei...”³. Aceasta se făcea în scopul introducerii lor în industria capitalistă unde era nevoie de cadre cu o oarecare pregătire tehnică.

Legile amintite nu au făcut decît să consfințească ceea ce se străduia de multă vreme să se impună în cadrul dezvoltării economice și sociale⁴. Nu prin dispozițiile date breslele au încetat de a mai exista. Dimpotrivă, după cum vedem și la Hațeg, breslele, sub numele de „corporațiuni” sau „societăți” au încercat să se mențină și mai departe ca organizații exclusiviste, care împiedicau dezvoltarea liberă a industriei și lărgirea producției. Apărînd pozițiile economice ale micilor producători de mărfuri, breslele apărau tendințele anticapitaliste⁵. Dar, cu tot caracterul exclusivist, concurența industriei manufacturiere, în plină dezvoltare, nu a putut fi înlăturată. Ea a dus la ruina multor maiștri patroni, la desființarea multor bresle. Constituînd un obstacol pentru noile relații capitaliste, breslele au fost înlăturate. Caracterul reacționar al lor a constat în faptul că, punînd interesele corporatiste mai presus de lupta de eliberare împotriva feudalismului, au devenit o frînă în calea dezvoltării social-economice, ceea ce a contribuit la decăderea lor⁶. Însăși adîncirea diferențierii economice din sînul lor a fost un semn al inevitabilei descompuneri. Această diferențiere este tot mai accentuată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la Hațeg.

Din rîndul maiștrilor se ridică unii la o stare economică înfloritoare, în timp ce alții decad, sărăcesc. Corporația devine acum o instituție în mîne patronilor bogați. Ea se transformă într-un fel de bancă de împrumut cu camătă, de tip capitalist. Maiștrii săraci împrumută bani pentru nevoile lor sau în scopul redresării economice, în timp ce alții, în scopul îmbogățirii și al obținerii unui profit din comerț. Maistrul Nicolae Crișan, de pildă, a luat bani cu camătă pentru specula cu oi.

Acum se înmulțește numărul membrilor corporațiilor, aceștia urmărind în primul rînd să aibă de unde împrumuta bani. Fiecare membru era

¹ Muzeul regional Deva, Protocolul breslei olarilor (1873).

² *Ibidem*, Protocolul breslei cizmarilor, f. 42.

³ *Ibidem*, nr. 192, Protocolul breslei olarilor.

⁴ L. Fodor, *op. cit.*, p. 135.

⁵ Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 339.

⁶ *Ibidem*, p. 341.

dator să depună la înscriere o sumă fixă de 40 fl. Pentru banii împrumutați se plătea dobîndă, iar drept garanție (cauție) se aducea o bucată de teren arabil din cel mai bun. În caz de neplată, pămîntul depus drept garanție era exploatat pentru confecționarea vaselor de lut. Obligațiile se luau în fața unor martori, cu semnături.

Din casa corporației olarilor au fost împrumutate următoarele sume :

1869	12 fl.
1870	15 fl.
1871	34 fl.
1872	35 fl.
1873	8 fl.
Total	104 fl.

Se întîmpla uneori ca sumele împrumutate să fie plătite abia după zece ani. Aceasta însemna și o creștere anuală a dobînzii.

Descompunerea breslelor a fost o cerință a legilor dezvoltării socio-economice. Acest proces a cuprins cele mai multe organizații de breaslă din Transilvania, în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Breslele din Hațeg au încercat să-și prelungească existența pînă în a doua jumătate a veacului. În această perioadă, deposedate de puterea economică, ele sînt desființate. Ca o rămășiță a breslei olarilor, corporația aceasta se transformă în societate de înmormîntare.

Procesul de descompunere a breslelor din Hațeg, care a avut loc abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se datorește faptului că în Hațeg nu a existat o concurență puternică a unei industrii capitaliste în dezvoltare. Orașul Hațeg și-a păstrat caracterul său de țîrg cu o activitate legată de schimbul produselor meșteșugărești și țărănești. În fond, activitatea breslelor din Hațeg a fost subminată de capitalul comercial. Karl Marx subliniază rolul capitalului comercial în acțiunea de descompunere a breslelor : „Bresla respingea cu mare grijă orice încălcare din partea capitalului comercial, singura formă liberă a capitalului, ce-i stătea în față”¹.

În cele din urmă, concurența industriei manufacturiere și de fabrică, chiar dacă aceasta nu se dezvoltase pe plan local, a dus la falimentul și la desființarea breslelor.

Acesta este motivul pentru care organizațiile de breaslă din Hațeg și-au păstrat relativ mai bine caracterul lor de organizații închise.

Procesul descompunerii breslelor în secolul al XIX-lea a fost inevitabil. El a însemnat, alături de alte profunde transformări în viața economică și socială din Transilvania, triumful capitalismului asupra relațiilor și instituțiilor feudale.

¹ Karl Marx, *Capitalul*, vol. I, cartea I, ed. a II-a, Ed. P.M.R., 1948, p. 336.